

ПРОБЛЕМИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ДОГОВОРА МЕЖДУ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
И КИТАЙСКАТА НАРОДНА РЕПУБЛИКА ЗА ПРАВНА ПОМОЩ
ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА**Димитър Младенов*PROBLEMS RELATED TO THE PRACTICAL IMPLEMENTATION OF THE TREATY
ON MUTUAL LEGAL ASSISTANCE IN CRIMINAL MATTERS BETWEEN
THE REPUBLIC OF BULGARIA AND THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA*Dimitar Mladenov*

Abstract: The article addresses various problems in the practical implementation of the Treaty on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters between the Republic of Bulgaria and the People's Republic of China. These include way of execution, proofs, centralized communication, special autonomous regions of China, political crimes, etc. from a Bulgarian perspective.

Keywords: problems, assistance, criminal matters, Bulgaria, China.

Договорът¹ между Република България и Китайската народна република за правна помощ по наказателни дела² е сключен в гр. София на 07.04.1995 г. (Ратификационните документи са разменени в гр. Пекин). Договорът е ратифициран със закон от 15.02.1996 г. обн. ДВ, бр.17 от 1996 г., в сила за Република България от 27.05.1996 г.

Договорът представлява стандартен двустранен международен акт, уреждащ правната помощ между нашите страни. Република България е сключила сходни двустранни договори в областта на правната помощ по на-

казателни дела с 33 други държави³. Този тип двустранни договори са само малка част от наличните международни механизми за оказване на правна помощ⁴.

Видове правна помощ*1. В рамките на Европейския съюз (ЕС)*

Правната помощ между държавите в ЕС⁵ е изградена на напълно различни принципи в сравнение с посочения тип двустранни международни договори: установява се директен контакт между искащия и даващия орган международна правна помощ по нака-

* Статията представлява доклад, изнесен на Международна научна конференция „70 години от установяване на дипломатически отношения между Република България и Китайската народна република“, проведена в гр. София на 21.–23.11.2019 г. с организатор ИДП – БАН чрез неговия Център за съвременни китайски изследвания.

¹ Обнародван ДВ, бр. 22/14.03.1997 г.

² Наричан по-нататък само договорът.

³ Списък на двустранни договори за правна помощ по наказателни дела, по които Република България е страна, в: Сборник нормативни актове – НПК, 16-то издание. София: Сиби, 2015, с. 407–411.

⁴ България е страна по различни многостранни конвенции в областта на наказателното право, както и по двустранни договори със специфичен предмет: екстрадиции, трансфер на осъдени лица и др.

⁵ Конвенция от 29.05.2000 г. за взаимопомощ по наказателноправни въпроси между страните членки на ЕС, наричана за кратко Конвенция 2000.

зателни дела без посредничество, ползват се стандартизирани бланки и процедури⁶, като се целят максимална бързина и икономия на време и усилия. Всички проблеми се решават с директна комуникация между искащия и даващия правна помощ орган със съдействието на наднационален орган – Евроджъст. При дела за престъпления, свързани с две или повече държави членки, се създават **съвместни екипи за разследване**. Изградена е обща информационна система – ШИС⁷.

2. В рамките на Европа, за страни извън ЕС

Вторият тип правна помощ е уредена между всички европейски държави, нечленуващи в ЕС, с многостранни конвенции, които отразяват тесните политически и икономически връзки в рамките на европейския континент, и гравитиращи към Европа държави. Основният акт в тази област е Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателни въпроси от 1959 г. и двата допълнителни протокола към нея⁸.

3. Извън Европа, уредена с международен договор

Третият тип правна помощ се оказва на държави извън европейския континент, които не са страни по описания първи и втори тип правна помощ, като обикновено се ползват или двустранни договори, какъвто е настоящият случай, или международни конвенции под егидата на ООН⁹. Настоящият договор е част от този ред и напълно съответства на установените в него механизми за оказване на правна помощ.

4. Извън Европа, без международен договор, в условия на взаимност

При липса на каквато и да е правна основа за взаимодействие правната помощ се

оказва в условия на взаимност. Правна помощ може да се окаже само по искане на компетентния държавен орган на чужда държава, призната от България по дипломатически ред, или на международен съд, чиято юрисдикция е призната от Република България.

Това означава, че след размяна на декларации за взаимност искането за правна помощ няма да се отхвърли априори, поради липсата на правно основание, а ще бъде разгледано.

Наличието на взаимност не изключва възможността да се откаже правна помощ на основания от вътрешноправен характер. Тези основания за България са посочени в чл. 472 НПК¹⁰ и са налице, когато изпълнението застрашава:

- суверенитета на страната,
- националната сигурност,
- обществения ред в страната,
- други интереси, защитени от правото.

Обем на правната помощ

Обемът на правната помощ е очертан в чл. 1 от договора и най-общо казано е свързан със събиране и предаване на писмени и веществени доказателства, разпит на свидетели или вещи лица, както и с обмен на информация, свързана с наказателни производства и връчване на книжа по тях. Обемът на оказваната правна помощ е детайлно описан в 9 точки, които са казуистично изписани. От това следва да се направи изводът, че правна помощ по други въпроси, неспоменати изрично в точките, не може да се иска, нито да се оказва. В случая може да се обменя само явна информация. Невъзможността да се обменя класифицирана информация произтича от липсата на подобно споразумение¹¹. Видно е от изготвената от ДКСИ¹² таблица¹³, актуална към 01.11.2018 г., че отношенията с Китайската народна репу-

⁶ Европейска заповед за арест, Европейска заповед за разследване и др.

⁷ Шенгенската информационна система.

⁸ Подробно по въпроса виж: **Беленски, Р. и др.** Modus Operandi. Международно правно сътрудничество по наказателни дела. София, 2009, с. 253–293.

⁹ Конвенцията на ООН срещу трансграничната организирана престъпност, Конвенцията на ООН срещу корупцията и др.

¹⁰ Наказателно-процесуален кодекс.

¹¹ http://www.dksi.bg/bg/International+Documents/International_Agreements/default.htm

¹² Държавна комисия по сигурността на информацията, която в България представлява специализирания държавен орган по защита на сигурността на информацията.

¹³ http://www.dksi.bg/NR/rdonlyres/99D01F89-A49E-41CD-8D03-A704E53A9333/0/Mejdunarodna_tablica_01112018.pdf

блика са на ниво: „връчен типов проект“, като липсват данни да се провеждат преговори за сключване на споразумение за обмен на класифицирана информация.

Всички въпроси, свързани с екстрадиция, са уредени в отделен договор¹⁴, който не е предмет на настоящия анализ.

Ред за изпълнение на правната помощ

Правната помощ се иска с писмена молба с подробно посочени в чл. 7, ал. 1 от договора реквизити. Молбата следва да бъде подписана и подпечатана, за да се приеме за редовна. Не е ясно дали сканиран подпис и печат ще се приемат за редовни, ако поръчката за правна помощ е изпратена по електронен път. Редът за комуникация е чрез министерствата на правосъдието на България и Китайската народна република.

В рамките на прокуратурата отделните териториални прокуратури не могат да контактуват директно с българското Министерство на правосъдието, а следва да предложат на ВКП¹⁵, отдел „Международен“¹⁶, да изготви официално искане за правна помощ. Предложението с всички материали в 2 екземпляра се подготвя от регионалната прокуратура, искаща правна помощ за конкретен случай. Този ред се прилага за българската прокуратура, защото тя е с централизирана организация. При съдилищата е налице пълна децентрализация и всеки съд може директно да се обърне до българското Министерство на правосъдието с молба за правна помощ. Съдът с определение допуска изпълнение на правна помощ.

При постъпване на молба за правна помощ от Китайската народна република, ако е адресирана до прокуратурата, тя следва да постъпи във ВКП, която с постановление приема изпълнението и го възлага на определен от нея орган (Националната следствена служба или орган на полицията). При фактическото изпълнение ВКП изпраща постъпилите материали с указания как да се изпълни искането и в какъв срок да стане това. ВКП може да откаже с постановление изпълнението на

някое от основанията, посочени в договора, или да допусне частично изпълнение. Постановлението се изпраща на китайската страна за сведение. Възможно е по изключение ВКП да не се произнесе по допускане на изпълнение на молбата, а този въпрос да се възложи за решаване на някоя от териториалните (окръжни) прокуратури. Тогава постановлението за приемане или отказ се издава от съответния прокурор.

Поради строгата йерархичната организация в прокуратурата и силно изразеното служебно начало редът за докладване на получени молби за правна помощ е ясен и не може да настъпи каквото и да е объркване. Това не е така при съдилищата, които поради своята децентрализация и действие само при сезиране, могат да провокират усложнения. Поради това ролята на българското Министерство на правосъдието е по-голяма, ако молбата за правна помощ следва да се изпълни от съд. При молба, адресирана до прокуратурата, министерството просто я препраща с писмо до ВКП и за него случаят е приключен. Ако молбата следва да се изпълни от съд, Министерството следва да определи правилно кой е този съд или няколко съдилища, да ги сезира по съответния ред и активно да следи техните действия и да проявява инициатива, когато това е нужно.

Предела за използване на доказателствата

Важен принцип при оказване на правна помощ е, че предоставените доказателства могат да се ползват само за целите, посочени в поръчката за правна помощ – чл. 13 от договора. Предоставените доказателства не могат да се използват за цели, които изрично не са описани в молбата. Това налага при формулиране на предмета на разследване същият да се опише максимално подробно и широко, защото, ако се стигне до неговото последващо разширяване, събраните с молбата за правна помощ доказателства са неизползваеми. Подобни проблеми възникват при разследване на

¹⁴ Договор за екстрадиция между Република България и Китайската народна република – обн. ДВ, бр. 78/1998 г.

¹⁵ Върховната касационна прокуратура.

¹⁶ По сегашната структура на ВКП – отдел 4.

икономически престъпления, когато се налага да се премине от едно към друго обвинение. Особено при икономически престъпления целите на разследването следва да се опишат не като конкретни състави от Наказателния кодекс, а по-общо по обект на защита, което ще даде нужната гъвкавост, ако се стигне до формиране на обвинение. При използване на представените доказателства следва да се защита стриктно имунитетът на явили се свидетели и вещи лица, описан в чл. 16 от договора. Тези лица, призовани и явили се по реда на чл. 14 от договора, не носят наказателна отговорност за лъжесвидетелстване или за даване на невярно заключение и не могат да бъдат задържани.

Установената практика с други страни допуска да се поиска последващо разрешение получените доказателства да се използват за нови, напълно различни обвинения.

Понятието „наказателни дела“ според българското право

В чл. 1 от договора е посочено, че всяка от договарящите се страни ще разбира понятието „наказателни дела“ според своето законодателство. Според българското право наказателните дела се делят на две основни групи:

– наказателни дела от общ характер

Това са дела, които се образуват и водят служебно от прокурора и не зависят от волята на пострадалото лице или неговите наследници. Обвинителната функция се води от прокурора, а пострадалият може да встъпи в съдебното производство като частен обвинител и граждански ищец. По тези дела производството се развива в две фази: досъдебна и съдебна. Всички разноси по тези дела се поемат от държавата. Прокурорът носи тежестта на доказване, ако не успее да докаже обвинението при определени условия, държавата отговаря за причинените на обвиняемия вреди.

– наказателни дела от частен характер¹⁷

При тези дела обвинението се поема от пострадалия, който има пълната свобода да се разпорежи с обвинителната функция, както намери за добре. По тези дела не се води досъдебна фаза и не участва прокурор. Разноските по тези дела се поемат от частния тължител, който носи тежестта на доказване.

Въпреки че в договора наказателните дела от частен характер не са изключени от възможността за оказване на правна помощ, такава не може да се иска от частния тължител, а само от съответния съд. Поради ниската наказуемост на този род престъпления не е рационално да се иска правна помощ, защото изпълнението отнема много време, в което може да изтече предвидената в закона преследвателна давност. Все пак този род дела не са изрично изключени от пределите на действие на договора и не виждам основание нашата страна да откаже помощ, искана по дело от частен характер, или да приеме за недопустимо за подобно престъпление да се иска правна помощ.

Договорът не се прилага за административнонаказателни дела, в това число и делата, които се разглеждат по реда на глава 28 НПК¹⁸. Този извод следва от това, че договорът говори само за престъпления¹⁹, не и за административни нарушения.

Проблеми на централизираната комуникация

Въпросният договор урежда формален ред за комуникация – чрез съответните министерства на правосъдието (чл. 2 от договора). Поръчката за правна помощ се изготвя на националния език на молещата страна и се прилага превод на езика на замолената страна или на английски. При комуникация се използват националните езици и се прилага превод на английски (чл. 6 от договора).

¹⁷ Допълнителна информация може да се намери относно процесуалния ред за разглеждане на този род дела в: **Ройчев, Я.** Частното обвинение в българския наказателен процес. София: Сиела 2017, с. 23 и сл., и относно съставите на тези престъпления: **Велчев, Б.** Престъпления от частен характер. София: Сиела, 2015, с. 13 и сл.

¹⁸ Глава 28 НПК урежда реда за освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание. Основанията за това са посочени в чл. 78А НК.

¹⁹ Виж чл. 1, ал. 1, б. Д; чл. 3, ал. 1, б. Б, В, Д; чл. 16, ал. 2; чл. 18 от договора.

Уреденият ред за оказване на правна помощ е прекалено формален и бавен. Комуникацията чрез централизирани органи е най-бавният и формален начин за оказване на правна помощ. Този ред дава предимство, защото осъществява пълен контрол на исканията за правна помощ чрез съответните международни отдели в министерствата на правосъдието и могат да се избегнат повтарящи се грешки. Невъзможността съответните искащи и изпълняващи органи да комуникират помежду си създава много проблеми. Този ред на централизирана комуникация увеличава вероятността от отказ за изпълнение на правната помощ и от неразбиране на искането. Например: ако Софийската градска прокуратура се нуждае от правна помощ от Прокуратурата в гр. Пекин, СГП следва да изготви подробна молба за правна помощ със съответните приложения и да ги изпрати на ВКП, която, от своя страна, изготвя идентична молба за правна помощ, превежда я на китайски език и сезира българското Министерство на правосъдието. Българското Министерство на правосъдието се свързва с китайското Министерство на правосъдието, Отдела за международно сътрудничество, по дипломатически канали чрез Министерството на външните работи на Р. България и българското посолство в НРКитай. Този ред за комуникация се спазва неотклонно.

Не е ясно дали китайската страна предава на изпълняващия орган (определения от нея прокурор или полицаи) цялата молба за правна помощ, или дава само съответни указания. Често пъти изпълнението е непълно и поради формалния ред за комуникация не могат да се решават никакви въпроси в хода на изпълнение, да се правят пояснения или да се допълни молбата с нужната информация. Така се стига до липсата на изпълнение или до непълно изпълнение, което не отговаря на нуждите на наказателното производство. В

рамките на настоящия режим на комуникация чрез централизирани органи може да се мисли за опростяване на процедурата и даване на възможност на изпълняващия орган при проблеми в изпълнението да комуникира директно с искащия помощ орган посредством електронна поща на английски език с искане на допълнителна информация, разяснения или уточнения. Сегашният ред за оказване на правна помощ е твърде бавен и бюрократичен и дава незадоволителни резултати, поне по делата, с които съм запознат. Мисля, че този ред за оказване на правна помощ по наказателни дела може да се рационализира и ускори в интерес на борбата с престъпността, която е изключително изобретателна, рационална и мобилна. Докато се задвижи този тромав ред за правна помощ, следите от престъплението отдавна може да са заличени или унищожени. Този ред за комуникация е напълно несъвместим с някои доказателства, например в България трафичните данни²⁰ могат да се съхраняват от съответните оператори само до 6 месеца от създаването им, след което следва задължителното им унищожаване.

Налице е възможност за неформална директна комуникация и обмен на информация от общ интерес между Прокуратурата на Република България и Върховната народна прокуратура на Китайската народна република. Тя се осъществява чрез конкретно определени отговорни органи: международните отдели на двете прокуратури. Тази възможност, която е различна от описания в договора ред за централизирана комуникация чрез министерствата на правосъдието на двете страни, е уговорена в специално споразумение²¹. Това споразумение отменя споразумението между същите прокуратури от 2000 г.²², според което принципът за директна комуникация е дефиниран общо и неконкретно, но и с възможност за по-свободно прилагане. Отмененото спо-

²⁰ Регламентирани са в чл. 159А, ал. 1 НПК и представляват данни за ползвателя на IP адреси, IMEI на мобилни телефони и др. В България за получаване на достъп до такива данни е нужно съдебно разрешение.

²¹ **Споразумение за сътрудничество** между Прокуратурата на Република България и Върховната народна прокуратура на Китайската народна република, подписано в гр. Пекин на 08.12.2014 г. между главните прокурори г-н Сотир Цацаров и г-н Цао Дзянмин.

²² **Споразумение за сътрудничество** между Прокуратурата на Република България и Върховната народна прокуратура на Китайската народна република, подписано в гр. Пекин на 08.10.2000 г. (отменено).

разумение даваше възможност за „преки контакти между прокурори от сходни структури“ (чл. 2).

По реда на споразумението не може да се изпълнява правна помощ, за която се прилага договорът. Описаният обмен на информация по-скоро е за общи въпроси, свързани със законодателството, или правни публикации (чл. 2 от споразумението). Споразумението създава възможност за обмен на прокурори за професионално проучване или обучение, както и за изпращане на официални или професионални делегации за обсъждане на въпроси от общ интерес (чл. 3 от споразумението). Независимо от принципно общия характер на описания ред за неформална директна комуникация, по този ред може да се обсъжда и изпълнението на конкретни молби за правна помощ, подадени по реда на договора.

Договорът не се прилага за Хонконг

Хонконг е специален административен район на Китай и от наша гледна точка това е просто една китайска провинция. В този ред на мисли следва да се очаква договорът да намери приложение и комуникацията с Хонконг да става през китайското Министерство на правосъдието. Това предположение се оказва невярно и ние установихме напълно различните правни системи на Китай и Хонконг по повод изпращане на молба за правна помощ по конкретно досъдебно производство²³.

По повод на посочения конкретен случай в СГП се получи отговор от китайското Министерство на правосъдието, според който:

„Ако се потвърди, че търсената фирма... се намира в Хонконг специален административен район, моля, изпратете молбата си директно до Централния орган на Хонконг. Според основния закон на Хонконг, Специален административен район на Народна република Китай, Хонконг има своя собствена съдебна система и се занимава самостоятелно

с изпратените му молби за правна помощ по наказателноправни въпроси²⁴“.

От наша гледна точка е странна ситуацията в която молбата ни за правна помощ не бе препратена в Хонконг, а ни бе върната.

След получаване на този отговор СГП се обърна директно към властите в Хонконг с нова молба. Те също потвърдиха, че договорът не се прилага за техния специален район²⁵. Липсата на основание за изпълнение на правна помощ с Хонконг доведе от тяхна страна до искане да се признае взаимност от наша страна със следната декларация: „България в съответствие с националния си закон ще приеме в условие на взаимност бъдещи молби на Хонконг в областта на наказателноправните въпроси“.

Пълната юридическа независимост на Хонконг от Китайската народна република беше изненада за нас. Това поражда сериозни усложнения както поради изискването за деклариране на взаимност, така и поради факта, че се стига до двоен отказ от изпълнение. Китайските власти в конкретно посочения случай отказват да дадат информация за фирма, за която се предполага че е със седалище в Хонконг. Властите в Хонконг, от своя страна, не намират фирмата на своя територия и указват да се търси информация от властите в континентален Китай. Не е ясно дали Хонконг и Народна република Китай имат единен регистър за фирмите, или два отделни и към кого да се обърнем, ако една фирма е регистрирана в едната юрисдикция, а оперира в другата. Поради отдалечеността на Народна република Китай и пълната ни невъзможност да ползваме китайски език е много трудно да се установи дали търсена фирма е със седалище в Хонконг, или в Континентален Китай и това ще доведе до фактически отказ за изпълнение непосочен в договора. Може да се мисли за въвеждане на механизъм, с който да

²³ ДП 45/2014 г. на СО-СГП, пр.пр. 358/14 г. на СГП. Предмет на разследване е контрабанден внос в ЕС на препарат за отслабване, съдържащ забранената в ЕС съставка сибутрамин (водеща до тежки сърдечни усложнения). Препаратът е внос от Китай, което наложи изпращане на правна помощ, защото по наличните документи не може да се установи кой го е поръчал.

²⁴ Отговор на Отдел за международно сътрудничество на Министерство на правосъдието на Народна република Китай, техен реф. BGCN1707280.

²⁵ Отговор на Министерство на правосъдието на Хонконг MLA/173/18(BUL)IN 03.08.2018 г.

бъде подпомогната българската страна е тази сложна и противоречива ситуация.

Изложените трудности при адресиране на молба за правна помощ, свързана със специалния статут на Хонконг, са идентични при адресиране на молба за правна помощ до Специален административен район Макао, Китайската народна република.

Възможността за налагане на смъртно наказание като основание за отказ да се изпълни правна помощ от българска страна

По въпроса за смъртното наказание нашите правни системи се различават съществено. Публично известен факт е, че Народна република Китай прилага смъртно наказание²⁶. В България смъртното наказание е официално отменено през 1998 г., а последната смъртна присъда е изпълнена на 04.11.1989 г. Следва да се приеме, че отказът от прилагане на смъртно наказание е основен принцип в българското наказателно право²⁷. Водени от хуманни съображения, това е преобладаващото правосъзнание на юристите в страната. Член 2 от Хартата на основните права на ЕС провъзгласява правото на всеки човек на живот и че никой не може да бъде осъждан на смърт или екзекутиран. В съответствие с това всички страни в ЕС са забранили смъртното наказание. Европейският парламент води активна борба срещу смъртното наказание²⁸ и по въпроса в рамките на ЕС няма колебания, че тази линия следва да се спазва от всички страни членки, като се използват мерки от различен характер²⁹.

Поради това, искане на китайската страна за правна помощ по наказателно дело, по което на подсъдимия може да се наложи смъртно наказание, следва да се откаже да се изпълни на основание чл. 3, ал. 1, т. А от договора: изпълнението би нарушило основен принцип в националното законодателство.

Отказ на това основание може да се преодолее по реда на чл. 3, ал. 3 от договора, ако българската страна получи уверения от китайските власти, че смъртно наказание няма да бъде наложено или няма да бъде изпълнено. Поемането на ангажимент от страна на китайските власти, че смъртно наказание няма да се налага като условие молбата им за правна помощ да се приеме за изпълнение, обвързва националния им съд. Пред националния им съд има две възможности – да ползва материалите, придобити с молбата за правна помощ при постановяване на присъдата, и да се съобрази с декларирания от китайските власти отказ да се наложи смъртно наказание, или да игнорира въпросните материали, при което няма да е обвързан с даденото обещание да не се налага смъртно наказание на подсъдимия. Ако националният китайски съд ползва получените материали и не се съобрази с даденото от страна на китайското Министерство на правосъдието обещание да не се налага смъртно наказание като условие поръчката за правна помощ да се приеме за изпълнение, то китайските власти не следва да изпълнят тази присъда, а да намерят начин тя да бъде заменена с друга, по реда за помилване или по друг начин.

Предвид опасността изпълнението на молба за правна помощ от наша страна да доведе до налагане на смъртно наказание, следва несъмнено да се установи за престъплението, за което се иска правна помощ от китайската страна, предвижда ли се смъртно наказание. Без категорична яснота по този въпрос не следва да се приема за изпълнение молба за правна помощ от китайска страна. С оглед избягване забавянето на изпълнението в молбите за правна помощ от китайска страна следва точно да се посочи какво е най-тежкото наказание, предвидено за престъпленията, за които се иска правна помощ. При възможност за налагане на смъртно наказание китайски-

²⁶ Zhang Ning. The Debate Over the Death Penalty in Today's China, достъпно онлайн: <https://journals.openedition.org/chinaperspectives/545>

²⁷ Виж: Шести протокол към Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи относно отмяна на смъртното наказание, съставен в гр. Страсбург на 28.04.1983 г.

²⁸ The death penalty and the EU's fight against it-доклад наличен на: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/635516/EPRS_ATA\(2019\)635516_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/635516/EPRS_ATA(2019)635516_EN.pdf); виж също: EU Guidelines on Death Penalty, No. prev. doc 8372/13 СОНОМ 63 PESC 393.

²⁹ Например: забрана за търговия със стоки, които могат да се използват за екзекуции.

те власти следва да се съобразят с отказа на България от подобно наказание и да искат правна помощ само в случаи, когато са готови да поемат неотменимо обещание да не налагат смъртно наказание, ако използват материалите по правната помощ, получени от наша страна³⁰.

Политическото престъпление като основание за отказ да се изпълни правна помощ от българска страна

Коментирайки въпросното и останалите основания за отказ да се изпълни молба за правна помощ, следва да посочим, че нито едно от основанията не е абсолютно. В чл. 3 от договора при описване на основанията е употребена фразата: „може да откаже“. Това показва, че нито едно от посочените основания за отказ не е абсолютно и замолената страна може да се въздържи от отказ, дори някое от основанията да е налице. Затова обаче следва да са налице сериозно обмислени мотиви и от наша страна може да се жертват принципни положения в българското право само в изключителни случаи.

Във вътрешното българско наказателно право липсва определение кое престъпление може да се третира като политическо. Налице е неформално деление на престъпленията на икономически и криминални. Това, че едно престъпление е извършено от лице с държавни или обществени функции или е с противодържавен характер, не го определя като политическо³¹.

В международноправен аспект понятието „политическо престъпление“ е дефинирано по негативен начин. Различни международни договори не дават определение на това кое престъпление е политическо, а сочат различни престъпления, за които страните се договарят, че няма да се третират като политически³².

В работен порядък, с оглед нуждите на практическото прилагане на договора, предлагам като политическо престъпление³³ да се третира само такова деяние, при което политически или идеологически мотив е единственото основание за криминализация, като идентични деяния без подобен мотив не са криминализирани. Като типични политически престъпления могат да се посочат създаване и разпространение на политически вицове, изказване на критично мнение спрямо определена идеология или държавни или партийни ръководители. Според становището на видния български политик и държавник Никола Мушанов: „Политическото престъпление не е обикновено престъпление. Политикът днес е престъпник, а утре чрез тържеството на идеите е герой. При такова относително понятие за престъпност не може да се налага абсолютно наказание, каквото е смъртта... Политическото престъпление е отстъпление от общите правила за моралност. Най-моралните хора често могат да бъдат политически престъпници... колкото политикът е по-верен на убежденията си, толкова той е по-смел и бравира опасностите и наказанията³⁴“.

Липсата на двойна наказуемост като основание за отказ да се изпълни правна помощ от българска страна

В чл. 3, ал. 1, т. „в“ от договора е посочено, че правна помощ може да бъде отказана, ако деянието, за което тя се иска, не е криминализирано в замолената държава. Тази норма предполага знание за това кои деяния са криминализирани и кои не в нашите две държави, за да се избегне излишното отправяне на молби за правна помощ.

Малко вероятно е в сферата на чисто криминалните престъпления да възникне подобен проблем, защото те са с древен произ-

³⁰ Виж: **Гиргинов, А.** Международна правна помощ по наказателни дела. София: Софи-Р, 2012, с. 44.

³¹ В Германия престъпленията, свързани с нацистката идеология, се наричат политически.

³² Чл. 1 и 2 от Европейската конвенция за борба с тероризма, обн. ДВ, бр. 95/2001 г.; чл. 20 от Конвенцията на съвета на Европа за предотвратяване на тероризма, обн. ДВ, бр. 54/2007 г.; чл. 14 от Международната конвенция за борба с финансирането на тероризма, обн. ДВ, бр. 70/2002 г.

³³ Във връзка с проблемите, свързани с дефиниране на понятието: „политическо престъпление“, виж: **Маринова, Г.** Екстрадицията и европейската заповед за арест. София: Сиби, 2009, с. 57–65.

³⁴ **Мушанов, Н.** Дневник. Спомени. Автобиография. София: Изток-Запад, 2017, с. 499.

ход и са общи за всички народи (убийство, грабеж, кражба и др.).

Различия със сигурност са налице в сферата на икономическите престъпления и особено в сферата на данъчните престъпления. Практиката е показала, че други държави отказват правна помощ за данъчни престъпления, ако данъкът, за който се иска помощ, не е уреден при тях. Според мен не следва да се търси пълна идентичност на съставите между двете страни, а само да се търси подобие в обектите на защита. Различната формулировка на сходни престъпления с общ обект на защита не е основание за отказ.

Липсата на възможност за провеждане на разпит на свидетел или вещо лице с видеоконферентна връзка

Чл.14–16 от договора уреждат процедурата по лично явяване на свидетели или експерти в молещата страна. Тази процедура е прекалено сложна и скъпа и има евтин и ефективен аналог: видеоконферентната връзка, която с минимални разходи (сравнени с пътни разходи за лично явяване на свидетели и вещи лица) гарантира устност и непосредственост в голяма степен. Договорът урежда сложна и трудно изпълнима процедура по физическо пътуване до молещата страна на свидетели или експерти, което е архаично. Вместо тази процедура следва да се уреди възможността за провеждане на разпит на свидетели и вещи лица с видеоконферентна връзка. Неефективността на тези норми най-ясно проличава при уговаряне възможността от предаване на задържано лице за разпит (чл. 17 от договора). Огромните разходи и усилия по предаване на задържан за разпит могат да се спестят с разпит по видеоконферентна връзка. Все пак, трябва да се посочи, че за малка страна като България е много по-лесно организирането на видеоконферентни връзки³⁵. Голямата територия на Народна република Китай вероятно ще създаде трудности в организацията на видеоконферентни връзки и ще ги натовари с по-големи от обичайните разходи.

Изпълнение на поръчката по специален начин

В чл. 4, ал. 1 от договора при определяне на приложимия закон при оказване на правна помощ се регламентира общият принцип, че при изпълнението замолената страна прилага националното си законодателство. Ал. 2 на същия текст урежда възможността поръчката да се изпълни по **специален начин**, който представлява изключение от посочения по-горе принцип. Това означава, че при оказване на правна помощ може да се иска изпълнение не по закона на изпълняващата държава, а по други правила, посочени от молещата държава. Смисъл да се отправи подобно искане има само когато националните закони на двете държави се различават толкова съществено, че прилагането на националния закон на изпълняващата държава или липсата на такъв ще обезсмисли или анулира събраните доказателства. Например: българското законодателство не урежда разпит на свидетел с детектор на лъжата като законно доказателствено средство, но и не забранява провеждането на такъв разпит. Ако от китайска страна постъпи искане до България за разпит на свидетел с детектор на лъжата, то следва да се посочи специален начин на изпълнение, поради липсата на уреден у нас национален ред. Исканото специално изпълнение не трябва да противоречи на националното право на изпълняващата държава.

Според чл. 7, ал. 1, б. „е“ от договора е възможно да се поиска правна помощ в **специална форма**, което искане трябва подробно да се мотивира. Според мен в случая договърът не предвижда възможност да се излезе извън обема на предмета на правната помощ, посочен в чл. 1, а посочената специална форма е свързана с описания по-горе специален начин на изпълнение. За да е ясно кога ще възникне нужда от искане за изпълнение по специален начин, е необходимо много добро познаване на законодателството на другата държава. Това може да стане само по реда на чл. 21 от договора, когато страните обменят информация за законодателството си и за съ-

³⁵ Специални зали за видеоконферентна връзка са организирани в петте апелативни съдилища в страната. За Софийски апелативен район видеоконферентни връзки се провеждат в съвещателна зала № 11 на САС, партер, Съдебната палата в гр. София.

дебната си практика. Тъй като обемът на въпросната информация е огромен и предвид нуждата от превод, който е свързан с разходи и време, следва да се договорят теми, по които да става подобен обмен, както и начин, по който тази информация да е достъпна до националните органи, които изготвят молби за правна помощ.

Заклучение

Разгледаните проблеми на договора по никакъв начин не намаляват неговите стойност и полезност. Предвид пълната централизация при изпълнението на правната помощ следва да се обобщят проблемите, възникнали в хода на изпълнение, и да се търсят взаимноизгодни решения за преодоляването им, а защо не – и осъвременяване на договора.

Вследствие на анализа предлагам следните теми, с които може да се мисли за допълване и изменение на договора в интерес на по-доброто сътрудничество в областта на правната помощ между Република България и Китайската народна република:

1. Сключване на споразумение за обмен на класифицирана информация.

2. По-точно дефиниране на понятието „наказателни дела“ и изясняване дали наказателните дела от частен характер са включени в предмета на правната помощ.

3. Без да се променя редът за централизирано изпълнение на молбите за правна помощ, да се създадат помощни механизми за директна комуникация между искащия правна помощ и органа, изпълняващ искането, като се ползва общ съдебен език (английски) с оглед даване на разяснения по възникнали проблеми или неясноти.

4. Създаване на механизъм за подпомагане на българската страна при изпълнение на искания за правна помощ, свързани със специалните административни райони на Народна република Китай, предвид възникващите проблеми с тяхната самостоятелна юрисдикция, които не могат да се решат от наша страна.

5. Ясно деклариране на отказ от страна на България да изпълнява правна помощ за

престъпления, за които в Народна република Китай може да се наложи смъртно наказание, освен ако китайската страна поеме неотменим ангажимент, че такова наказание няма да се налага, или ако се наложи, ще бъде заменено с друго наказание според вътрешноправния ред на КНР.

6. Уреждане на възможността за разпит на свидетел или вещо лице с видеоконферентна връзка.

БИБЛИОГРАФИЯ

Беленски и др. Modus Operandi, Международно правно сътрудничество по наказателни дела. София, 2009. // **Belenski i dr.** Modus Operandi. Mezhhdunarodno pravno satrudnichestvo po nakazatelni dela. Sofia, 2009.

Велчев, Б. Престъпления от частен характер. София: Сиела, 2015. // **Velchev, B.** Prestaplenia ot chasten harakter. Sofia: Siela, 2015.

Гиргинов, Ан. Международна правна помощ по наказателни дела. София: Софи-Р, 2012. // **Girginov, An.** Mezhhdunarodna pravna pomosh't po nakazatelni dela. Sofia: Sofi-R, 2012.

Маринова, Г. Екстрадицията и европейската заповед за арест. София: Сиби, 2009. // **Mari-nova, G.** Ekstraditsiyata i evropeyskata zapoved za arest. Sofia: Sibi, 2009.

Мушанов, Н. Дневник, Спомени, Автобиография. София: Изток–Запад, 2017. // **Mushanov, N.** Dnevnik. Spomeni. Avtobiografia. Sofia: Iztok–Zapad, 2017.

Ройчев, Я. Частното обвинение в българския наказателен процес. София: Сиела 2017. // **Roychev, Ya.** Chastnoto obvinenie v balgarskiya nakazatelen protses. Sofia: Siela 2017.

Zhang Ning. The Debate Over the Death Penalty in Today's China, достъпно онлайн: <https://journals.openedition.org/chinaperspectives/545>

The death penalty and the EU's fight against it-доклад наличен на: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/635516/EPRS_ATA\(2019\)635516_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/635516/EPRS_ATA(2019)635516_EN.pdf)

EU Guidelines on Death Penalty, No. prev. doc 8372/13 COHOM 63 PESC 393.